
ЧЕРКАШИНА Ж.В.,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач,
методист вечірнього факультету
підготовчого відділення,
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна

ПРОЦЕНКО О.М.,

старший викладач,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури,
м. Харків, Україна

ГЕРАСИМЕНКО В.В.,

кандидат технічних наук, доцент,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури,
м. Харків, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ЇХ ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ В УКРАЇНІ

The article deals with the actual pedagogical problem of foreign students' adaptation for the learning process Ukrainian technical university. The solution of the problem is only possible with the system of pedagogical monitoring. Based on the experience of the introduction of social adaptation workshop at the faculty of pre-University training of foreign citizens the authors conclude on possible ways of overcoming problems related to social adaptation of foreign students. The author also offers possible solutions to the problems of adaptation of students.

Key words: adaptation; foreign students; preparatory faculty; psychological comfort; motivation; personality of the teacher.

У статті розглядається актуальна педагогічна проблема адаптації іноземних студентів до навчального процесу в технічному університеті України, розв'язок якої можливий за допомогою системи педагогічного супроводу. На основі досвіду введення соціально-адаптаційного практикуму на факультеті довузівської підготовки іноземних громадян авторами робиться

висновок про можливі шляхи подолання проблем, що пов'язані із соціальною адаптацією іноземних слухачів. Автор пропонує також можливі шляхи вирішення проблем адаптації слухачів.

Ключові слова: адаптація; іноземні слухачі; підготовчий факультет; психологічний комфорт; мотивація; особистість викладача.

В статье рассматривается актуальная педагогическая проблема адаптации иностранных студентов к учебному процессу в техническом университете в Украине, решение которой возможно посредством системы педагогического сопровождения. На основе опыта введения социально-адаптационного практикума на факультете довузовской подготовки иностранных граждан авторами делается вывод о возможных путях преодоления проблем, связанных с социальной адаптацией иностранных слушателей. Автор предлагает также возможные пути решения проблем адаптации слушателей.

Ключевые слова: адаптация; иностранные слушатели; подготовительный факультет; психологический комфорт; мотивация; личность преподавателя.

Постановка проблеми. В сучасних умовах інтеграції вітчизняних навчальних закладів в світовий освітній простір особливої актуальності набуває підготовка іноземних громадян та дослідження проблем, пов'язаних з нею. У науковій літературі ці питання обговорюються досить гостро, але потребують подальшого дослідження та удосконалення, зокрема, адаптація іноземних студентів на початковому етапі навчання у закладах вищої освіти України.

Проблеми адаптації досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні психологи, лінгвісти, педагоги, серед яких А. Петровський, О. Прищепа, Є. Рапацевич, О. Суригін та ін. [7, 10, 11,].

Питання адаптації іноземних студентів розглянуті у наукових працях М. Витковська, М. Березовіна, К. Буракової, М. Іванової, Н. Поморцевої, Д. Порох, Н. Тітової, Т. Шмоніної та ін. [1, 2, 4, 5, 7, 8, 11].

Зокрема, Д. Порох висвітлює соціокультурну адаптацію як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти і підкреслює суб'єктивні чинники, що ускладнюють процес адаптації [8].

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень та публікацій питання адаптації іноземних студентів у закладах вищої освіти України залишається актуальним.

Розглянемо розуміння поняття «адаптація» в довідниковій літературі та наукових працях.

У контексті дослідження нами встановлено, що термін адаптація (від лат. *adaptare* – пристосовую) виник в XIX столітті і є одним з центральних понять біології. Механізми адаптації підвищують стійкість організму до перепадів температури, до нестачі кисню, змін тиску й інших несприятливих впливів середовища. Потім його стали застосовувати не тільки до різноманітних моментів життєдіяльності організмів, й до особистості людини, до колективної поведінки. Сьогодні поняття адаптація широко використовується в природних та в суспільних науках [8].

У соціально-педагогічній літературі розглядають такі форми адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі: формальна – пізнавально-інформаційне пристосування до нового оточення, структури вищої школи, змісту навчання в ній, її традицій, своїх обов'язків;

- соціально-психологічна (суспільна) – як процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) групи студентів-першокурсників та інтеграцію цієї групи зі студентським оточенням в цілому;
- дидактична – проблема підготовки до нових форм та методів навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, яка відображає, в першу чергу, інтелектуальні можливості першокурсників [10].

Від педагогів, з якими стикаються студенти на першому курсі, залежить враження про Україну та її систему освіти. На думку студентів, ідеальним «прискорювачем» адаптації є атмосфера «доброго дому», де кожен студент-іноземець зможе знайти себе. Основними видами адаптації студентів до навчання у закладах вищої освіти України визначено академічну (адаптацію до організації, форм, методів навчання у закладах вищої освіти) та соціально-психологічну (адаптацію до студентсько-викладацького колективу).

Додатковими видами адаптації визначено фізіологічну (адаптацію до впливу різних кліматогеографічних факторів, умов місцевості навчання) та міжкультурну (як складову соціально-психологічної адаптації [11].

Процес адаптації іноземних студентів здійснюється на різних рівнях і містить психологічну, соціальну, культурну, побутову, кліматичну, фізіологічну, міжкультурну адаптацію, які тісно пов'язані з психічними, емоційними, інтелектуальними та фізичними навантаженнями.

Психологічна адаптація є пристосуванням людини до існуючих і загальних вимог та критеріїв оцінок за рахунок прийняття норм і цінностей даного суспільства.

Соціальна адаптація є процесом активного пристосування особистості до умов соціального середовища.

Мовна адаптація є складним процесом знайомства, звикання та пристосування іноземних студентів до іншої культури, місця знаходження, підготовки до професійної діяльності. Це є процес входження через вивчення української мови до процесу професійного становлення майбутнього фахівця, здобуття освіти. Оволодіння правилами мовної поведінки допомагає студентам спілкуватися в іншому мовному середовищі та полегшує сприйняття національно-культурної інформації та полегшує нові умови проживання в іншій країні.

Найбільше на адаптацію впливає мовне середовище. Багатоаспектність процесу адаптації дозволяє розглядати його як складову процесу вивчення мови як іноземної на підготовчому факультеті, під час вивчення мови у закладах вищої освіти України та під час вивчення навчальних дисциплін відповідно до обраної спеціальності.

Приїхавши до України та отримавши дозвіл на навчання, іноземний громадянин отримує статус «іноземний студент». Така соціальна роль є новою для іноземного громадянина, а, як відомо, перехід у нову якість пов'язаний для людини з адаптаційними труднощами, перш за все соціальними. Новизна полягає у зміні умов, до яких потрапляє студент. Незважаючи на вже наявний соціальний досвід, отриманий у рідній країні, умови життя (і навчання) в Україні можна вважати для студента-іноземця незвичними. Різниця між суспільним життям та умовами навчання в рідній країні та в Україні породжує проблеми, пов'язані з адаптацією студента до умов життя і навчання в Україні.

Педагогічний аспект адаптації проявляється в особливостях пристосування іноземних громадян до нової педагогічної системи, до інтернаціонального складу груп, у яких спостерігається несумісність, до необхідності засвоєння великої кількості інформації на нерідній мові, формуванню нових знань, умінь та навичок; здобуття освіти тощо.

Процес адаптації іноземних студентів необхідно розглядати як багатоаспектний процес знайомства, звикання і пристосування особистості іноземного студента до полікультурного середовища, що здійснюється під час навчання у вищому навчальному закладі.

Зауважимо, що більшість іноземних громадян мають низький рівень інформованості про політичну, економічну і соціальну системи в Україні. Для них виникає проблема інтернаціоналізації та необхідності комунікації з носіями різних соціальних, етнічних та національних культур.

Важливе значення має проблема толерантності, яку ми розуміємо як терпимість до інших культур, ідей, концепцій, релігій, неприйнятих форм поведінки. Як зазначає Л. Орбан-Лебрик, дослідники виокремлюють кілька видів толерантності особистості: соціальну, соціально-психологічну, етнічну, комунікативну, політичну. Зокрема, на думку автора, у багатонаціональному

середовищі комунікативна толерантність є основою створення ефективних умов для організації роботи, навчання і дозвілля як дорослих, так і школярів та молоді, прояву і врахування їх індивідуально-психологічних особливостей, в т. ч. комунікативних умінь та навичок в комунікативному процесі [6].

Толерантність є основною умовою взаємовідносин і діяльності у полікультурному світі. Саме тому проблема формування толерантної свідомості стає для вчених все більш привабливою. Толерантність є ознакою впевненості у собі й усвідомленням надійності власних позицій, ознакою відкритості. Нині вона розглядається як цінність і норма цивілізованого суспільства, що проявляється у праві всіх індивідів і окремих груп бути різними; як відмова від домінування, готовність до розуміння і співпраці при наявних відмінностях; як толерантної свідомості у іноземних громадян відбувається через бесіди викладачів, тексти, що надають інформацію про особливості культур, навчально-методичні видання.

Відомо, що іноземні студенти мають певну життєву позицію, цільові установки та систему цінностей. Крім того, кожен студент має свої специфічні особливості: психологічні, етнічні, національні та ін.

На початковому етапі перебування в Україні іноземні студенти відчувають дискомфорт, а саме: перебудова, зміна психофізичних процесів особистості.

Значна увага приділяється соціальній адаптації іноземних студентів на початковому етапі навчання в закладах вищої освіти України. Щоб полегшити їх перебування в Україні, щоб вони почували себе комфортно, на перші тижні навчання за ними закріплюються студенти-куратори. Вони допомагають студентам із Марокко, Іраку, Нігерії, Камеруну та інших країн розв'язувати повсякденні проблеми, ознайомлювали їх з особливостями навчання, побуту та спілкування в Україні, з можливими проблемами, з тим, як їх можна уникнути або вирішити.

У групах підготовчого факультету та першого курсу активно працюють куратори, за допомогою яких ефективніше проходить соціально-культурна та психологічна адаптація іноземних студентів.

На особливу увагу, на наш погляд, заслуговує викладач підготовчого факультету, адже його професійна діяльність дуже відповідальна і складна: за декілька місяців не тільки навчити іноземних громадян української мови, але й адаптувати їх до умов нашого життя, ознайомити з національними традиціями й реаліями нашого життя, культурою тощо.

Крім високого професіоналізму вони повинні добре володіти англійською мовою, французькою або арабською мовою, знати історію, культуру і традиції країн, з яких навчаються студенти підготовчого факультету. Важливими є психологічні та комунікативні компетентності викладача української мови як іноземної, його загальна та особистісна культура.

Підготовчий факультет дійсно є базою для підготовки іноземних громадян до вступу у заклади вищої освіти України, тому завдання полягає в тому, щоб скласти оптимальні умови для їх психологічної, кліматичної та професійної адаптації. Відомо, що іноземні студенти мають певну життєву позицію, цільові установки та систему цінностей. Крім того, кожен студент має свої специфічні особливості: психологічні, етнічні, національні та ін.

Викладачами підготовчого факультету проводиться значна виховна робота з іноземними студентами, мета якої – психологічна та професійна адаптація їх до нового соціокультурного середовища. Студенти підготовчого факультету беруть активну участь у міжвузівських конференціях з лінгвокраєзнавства, у святах, оглядах художньої самодіяльності, організовують години рідної музики та поезії. Стало вже традицією проведення урочистих вечорів: Новорічні Свята, «Мы уже говорим по-русски», «Досвидание подготовительный» та ін.

Під час навчання студенти підготовчого факультету беруть участь у міжвузівських науково-практичних конференціях в олімпіадах на краще знання української мови серед студентів підготовчого факультету та першокурсників. Викладачі постійно працюють над удосконаленням вже існуючих форм та методів роботи зі студентами, а також ведуть активний пошук нових ефективних педагогічних технологій. Так, для активізації розмовних умінь та навичок протягом десяти років на підготовчих факультетах проводяться міжвузівська науково-практична конференції, в яких беруть участь іноземні студенти.

Проведені нами спостереження за адаптацією іноземних студентів на початковому етапі навчання у закладах вищої освіти України у 2017-2019 рр. продемонстрували, що:

- значущість адаптаційних процесів недостатньо враховано в процесі вивчення української мови як іноземної;
- не досліджено теоретичні та практичні аспекти адаптації іноземних студентів;
- відсутній методичний супровід та підтримка з питань адаптації на заняттях з української мови для іноземних студентів.

Вивчаючи труднощі адаптаційних процесів і шляхи їх вирішення (бесіди, анкетування та спостережень) встановили, що процес адаптації студентів-іноземців залежить від багатьох чинників, у т. ч. від особистісних якостей викладача, вміння створювати комфортне психологічну атмосферу на заняттях.

Враховуючи, що найважчий період адаптації доводиться на перший рік життя в Україні, викладачі підготовчого факультету, працюючи з іноземними студентами, передбачають у своїй педагогічній діяльності різні форми й методи проведення позааудиторних заходів, але всі разом вони являють собою

єдиний освітній процес, побудований на взаєморозумінні. У зв'язку з цим позааудиторні форми роботи на початковому етапі навчання мають велике теоретичне і практичне значення в плані підвищення рівня володіння українською мовою, дозволяють глибше засвоїти теоретичні знання. Студенти залучаються до підготовки позааудиторних заходів, що є великим стимулом для їх безпосередньої участі у житті факультету.

У ході дослідження було запропоновано розширити перелік адаптаційних заходів і запропоновано викладачам разом зі студентами відвідувати театри, виставки, музеї, зоопарк, екопарк; екскурсії в культурно-історичні місця Харкова та області. Позааудиторна робота, спланована таким чином, робить життя іноземних студентів насиченим та цікавим, знайомить їх з традиціями і культурою України, вчить поважати чужі традиції, цінності та норми.

Вищезазначене послугувало основою для визначення основних завдань науково-методичного супроводу соціальної та навчальної адаптації іноземних студентів довузівської підготовки: інформування про умови проживання, навчальні предмети, режим навчання, викладацький склад і роботу деканату; налагодження спілкування всередині групи, формування колективу, усунення бар'єрів спілкування між викладачами та студентами; встановлення правил і норм взаємодії викладачів і студентів (у процесі навчання та позааудиторному спілкуванні); допомога у виборі спеціальності (підготовчий факультет здійснює довузівську підготовку іноземних студентів за такими напрямками навчання: медико-біологічний, інженерно-технічний та економічний); аналіз поточної успішності та відвідуваності; виховні завдання: ознайомлення з можливостями, які має заклади вищої освіти для фізичного та культурного розвитку (секції, гуртки, клуби, музеї); організація участі в різних заходах, що проводяться в групі, у закладах вищої освіти.

На початковому етапі навчання у закладах вищої освіти України на підготовчому факультеті головною метою є формування знань, умінь і навичок у тому обсязі, який забезпечує подальше успішне навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України, а також створення всіх необхідних умов для швидкої адаптації іноземців у новому соціально-культурному середовищі.

На початковому етапі навчання значна увага приділяється поза аудиторній роботі: бесіди зі студентами з питань організації навчально-виховного процесу, побуту та дозвілля студентів; екскурсії з метою прищеплення поваги до країни, до міста, до народу та його історії, до традицій і культури; тематичні вечори, літературні читання.

Викладачі проводять індивідуальні та групові бесіди з правил проживання в Україні та в гуртожитку, з організації навчання в закладах вищої освіти, паспортного режиму та ін. Як правило, куратор досить детально інформує та

консультує студентів з усіх питань, які у них виникають, особливо на початку перебування в Україні.

У ході дослідження нами розроблено шляхи покращення адаптації іноземних студентів, які дозволяють:

- зменшити складнощі різних видів адаптації;
- інтегрувати процес вивчення російської мови як іноземної з подальшим вивченням гуманітарних, фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін відповідно до навчальних планів і спеціальностей;
- впроваджувати активні та інтерактивні форми і методи навчання із застосуванням індивідуальних та творчих завдань;
- визначити спеціальні вимоги до професійної компетентності та якостей викладача російської мови як іноземної, необхідні для здійснення навчання з урахуванням адаптаційних процесів.
- забезпечити оволодіння іноземними студентами вербальною та невербальною комунікативною поведінкою, специфічними комунікативними вміннями, міжкультурною комунікацією та способами подолання життєвих труднощів;
- розробити та впровадити навчально-методичні посібники та засоби навчання.

На нашу думку, успішною адаптація є для іноземних студентів з активною життєвою позицією, розвиненими комунікативними вміннями та навичками, умінням поважати цінності, культуру, релігію інших людей.

У вирішенні завдань адаптації студентів приймають участь: ректор особисто і члени ректорату університету, декан підготовчого факультету, викладачі кафедр, куратори груп, проректор з міжнародних зв'язків, студентське самоврядування, куратори земляцтва. Якість роботи з адаптації іноземних студентів до умов навчання у закладі вищої освіти значною мірою визначає успіх всього процесу навчання і виявляє значний вплив на загальний результат.

Отже, для вирішення шляхів ефективної адаптації іноземних студентів у закладах вищої освіти в Україні перш за все необхідно:

- діагностувати складнощі адаптації іноземних студентів з урахуванням культурних, етнічних, національних та інших цінностей та контингенту;
- проаналізувати організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах на підготовчих факультетах;
- врахувати особливості адаптації та навчання іноземних громадян у вищих навчальних закладах;
- розробити відповідний навчально-методичний супровід враховуючи процес адаптації іноземних студентів у ході реалізації особистісно орієнтованого, інтегрованого, компетентнісного підходів у вивченні російської мови як іноземної.

Висновки. Розглянуті у статті проблеми адаптації іноземних студентів не відображають всі аспекти питань підготовки іноземних громадян у закладах вищої освіти України. Для забезпечення ефективної адаптації іноземних студентів необхідно продовжити дослідження, удосконалити організацію навчального процесу на початковому етапі навчання у закладах вищої освіти, удосконалити систему підвищення кваліфікації викладачів, що працюють з іноземними студентами, розробити навчально-методичний супровід з урахуванням особливостей їхньої адаптації.

Список використаних джерел:

1. Витковская М. И., Троцук И. В. Адаптация иностранных студентов к условиям жизни и учебы в России // Вестник РУДН. Серия: Социология. – 2004, № 6-7. – С. 268.
2. Березовин Н. А. Адаптация студентов к жизнедеятельности вуза: психолого-педагогические аспекты / Н. А. Березовин // Выбранные научовыя працы БДУ. – Минск. – 2001. – С. 11-25.
3. Большая психологическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2007. – С. 14.
4. Буракова К. В. Професійно орієнтована адаптація іноземних студентів до навчання у вищому навчальному закладі України на основі загальних характеристик соціалізації особистості / К. В. Буракова // Соц. педагогіка: теорія та практика. – Луганськ, 2010. – №3. – С. 43-46.
5. Иванова М. А., Титкова Н. А. Социально-психологическая адаптация иностранных студентов первого года обучения в вузе / М. А. Иванова, Н. А. Титкова. – СПб., 1993. – С. 47.
6. Орбан-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у полі культурному світі / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – С. 73-85.
7. Поморцева Н. В. Педагогическая система лингвокультурной адаптации иностранных учащихся в процессе обучения русского языка / Н. В. Поморцева // Автореферат спец. 13. 00.02 – теория и методика обучения и воспитания (русский как иностранный, уровень профессионального образования. – М. : 2010. – 46 с.
8. Порох Д. О. Соціокультурна адаптація як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти / Д. О. Порох // Соціальна педагогіка: теорія та практика : зб. наук. пр. – 2010. – № 3. – С. 47-53.
9. Прищепа О. А. Адаптація особистості як проблема психологічної науки / О. А. Прищепа // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – Т. XII. – Ч. 6. – С. 308-315.
10. Шмоніна Т. А. Теоретико-методичні аспекти природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах: монографія / Т. А. Шмоніна, Ю. Д. Бойчук. – Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. – 168 с.

11. Зінонос Н.О. Адаптація студентів іноземців до вивчення природничо-математичних дисциплін у закладах вищої освіти : монографія / Н. О. Зінонос, О. В. Віхрова // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі. – Кривий Ріг: Видавничий центр Криворізького національного університету, 2019. – Том XIV. – Випуск 1 (14) : спецвипуск «Монографія в журналі». – 220 с.

Transliteration of References:

1. Vytkovskaia M. Y., Trotsuk Y. V. Adaptatsiya ynostrannykh studentov k usloviyam zhyzny u ucheby v Rossyy // Vestnyk RUDN. Seryia: Sotsyolohiya. – 2004, № 6-7. – S. 268.
2. Berezovyn N. A. Adaptatsiya studentov k zhyznedeiatelnosti vuza: psykholohopedahohycheskye aspekty / N. A. Berezovyn // Vybraniia naukovyia pratsy BDU. – Mynsk. – 2001. – S. 11-25.
3. Bolshaia psykholohycheskaia entsyklopedyia. – M. : Eksmo, 2007. – S. 14.
4. Burakova K. V. Profesiino oriietovana adaptatsiia inozemnykh studentiv do navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi Ukrainy na osnovi zahalnykh kharakterystyk sotsializatsii osobystosti / K. V. Burakova // Sots. pedahohika: teoriia ta praktyka. – Luhansk, 2010. – №3. – S. 43-46.
5. Yvanova M. A., Tytkova N. A. Sotsyalno-psykholohycheskaia adaptatsiya ynostrannykh studentov pervoho hoda obucheniya v vuze / M. A. Yvanova, N. A. Tytkova. – SPb., 1993. – S. 47.
6. Orban-Lembryk L. Tolerantnist yak osnova adekvatnykh vzaiemyn u poli kulturnomu sviti / L. Orban-Lembryk // Sotsialna psykholohiia. – 2008. – № 4. – S. 73-85.
7. Pomortseva N. V. Pedahohycheskaia systema lynchokulturnoi adaptatsyy ynostrannykh uchashchykhsia v protsesse obucheniya russkoho yazyku / N. V. Pomortseva // Avtoreferat spets. 13. 00.02 – teoriia y metodyka obucheniya y vospytanyia (russkyi kak ynostrannyi, uroven professionalnogo obrazovaniya. – M. : 2010. – 46 s.
8. Porokh D. O. Sotsiokulturna adaptatsiia yak skladnyk adaptatsii inozemnykh studentiv do navchannia u vyshchomu zakladi osvity / D. O. Porokh // Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka : zb. nauk. pr. – 2010. – № 3. – S. 47-53.
9. Pryshchepa O. A. Adaptatsiia osobystosti yak problema psykholohichnoi nauky / O. A. Pryshchepa // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii : zb. nauk. pr. Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPNU. – T. XII. – Ch. 6. – S. 308-315.
10. Shmonina T. A. Teoretyko-metodychni aspekty pryrodnycho-naukovoi pidhotovky inozemnykh studentiv na pidhotovchykh fakultetakh: monohrafiia / T. A. Shmonina, Yu. D. Boichuk. – Kh. : KhNPU im. H. S. Skovorody, 2013. – 168 s.

11. Zinonos N.O. Adaptatsiia studentiv inozemtsiv do vyvchennia pryrodnycho matematychnykh dystsyplin u zakladakh vyshchoi osvity : monohrafiia / N. O. Zinonos, O. V. Vikhrova // Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli. – Kryvyi Rih: Vydavnychiy tsentr Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu, 2019. – Tom XIV. – Vypusk 1 (14) : spetsvypusk «Monohrafiia v zhurnali». – 220 s.

CHERKASHYNA Zh.V.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Instructor, PhD. (Pedagogy), Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine
E-mail: zhanna_cherckazhina@ukr.net

PROTSENKO O.M.,

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture
Kharkiv, Ukraine
E-mail: L696239@ukr.net

GERASIMENKO V.V.

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture
Kharkiv, Ukraine
E-mail: vladir70@rambler.ru

THE CURRENT ISSUES OF SOCIAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS IN THE PERIOD OF THE PREPARATION BEFORE UNIVERSITY IN UKRAINE